STYLISTIC VALUES OF THE PHRASEOLOGIES IN EMINESCU'S JOURNALISM

Diana Darabană, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The Romanian language contains a large number of phraseologies occurring in different types of speech. One of the speeches in which the phraseologies occur frequently is journalistic discourse. The frequency of the phraseologies in this type of discourse has many reasons: to score near the target audience, to emphasize a number of issues pursued by the journalist in a language as accessible as possible for the type of audience, to enable the introduction of surprise elements that attract attention and maintain public interest, to allow the insertion of language games that disrupt meaning etc.

One of the Romanian publicist who used successfully phraseologies, taking advantage to the maximum, was Mihai Eminescu. His articles contain many expressions and phrases that publicist uses in unexpected contexts, achieving a maximum of stylistic effects. Thus, in some of his articles, Eminescu uses phraseologies to capture the exact semantic shade considered, in other articles, the use of phraseologies is justified by the fact that, unlike any of its synthetic equivalent, it is introducing a plurality of senses, a plurality of possible interpretations that can be received by the reader, sometimes by destroying a merge of words more or less fixed and he rebuilds them in another form. The phraseologies are preferred by the journalist, often to the synthetic words interchangeably, this leading to the stylistic effects: development of a metaphor, the achieving of comparison, irony, creating characters (real masks) by exaggerating certain features, etc. The effect of phraseologies (due to their inner value) is often doubled by the surprise of the context in which they occur, the publicist often inserting phraseologies built on popular terms (or belonging to the popular language) in sequences in which the dominant language is focused on the neology terms or vice versa. The contrast between the two levels (a popular one and a neology one) decides the stylistic effect.

All these elements show that, in this case, the use of phraseologies is the result of stylistic choices, even considered a conscious choice, rather than an involuntary language reflex. The use of phraseologies, in this case, is the result of a conscious choice, Eminescu calling them when he considers that they are more expressive than their synthetic equivalents.

Keywords: phraseologies, journalism, stylistic effects, article, senses.

Revoluţionând limbajul nu numai la nivelul poeziei, ci şi la nivelul publicisticii, Eminescu propune prin articolele sale pe lângă teme care sunt în permanenţă de actualitate, şi o formă care îşi va găsi continuarea prin intermediul altor ziarişti. Eminescu este primul care creează o poetică a textului publicistic, cu o structură stilistică aparte, un imaginar al textului publicistic.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

În ceea ce priveşte textele politice, două sunt atributele lor: actualitatea conţinutului lor şi modalităţile de argumentare ale conţinutului care urmează calea logică, oscilând între obiectiv şi subiectiv. Iar ceea ce este mai important ţine de impresia pe care acesta o dă: textul nu este scris, ci „rostit". El găseşte un canal de comunicare directă cu publicul ţintă, păstrând toate rigorile retoricii şi respectând toate criteriile argumentării.

Flexibilitatea formală a textului publicistic îi permite lui Eminescu să facă o gamă largă de alegeri şi să producă un text care să se adreseze publicului cititor, astfel încât impresia să nu fie aceea de citire, ci aceea de ascultare a ceva ce vine din text, a unei voci ce se face simţită în spatele cuvântului scris.

Această formulă îi permite publicistului să apeleze la o modalitate de argumentare ce se reflectă prin caracterul strâns al relaţiei dintre emiţător şi receptor. Canalul de comunicare fiind unul direct ca în cazul unui mesaj oral, sunt eliminate o serie de factori perturbatori ai receptării: distanţa spaţială şi temporală, interferenţe cu alte texte etc.

O problemă care a solicitat interesul publicistului a fost aceea a păturilor sociale din ţară şi a modului în care acestea sunt reprezentate în viaţa socială, politică şi economică. Din acest punct de vedere, Eminescu împarte societatea românească în clase pozitive şi clase parazitare.

În prima categorie se integrează ţăranii, în cea de-a doua, politicienii care fac politică doar de dragul de a face politică şi... mai ales profit, străinii care nu au făcut altceva decât să strice natura bună a românului şi evreii care sunt oportunişti şi au profitat la maximum de drepturile primite prin diferitele legi.

Faţă de ţărani nu are decât sentimente de preţuire, ei reprezentând românul autentic, capabil de patriotism, dar care, din nefericire este în permanenţă asuprit, fapt vizibil şi în expresiile la care publicistul face apel: „Suntem ţărani, **curată socoteală**, şi ţărăneşte ar fi trebuit să gospodărim. Ţăranul, **oricât seu la rărunchi ar avea**, bani n-are, şi statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie care o zice, costă pe ţară bani şi banul e muncă. Un şir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani şi banul e muncă. O prelegere rea ţinută la universitate costă bani şi banul e muncă — în sfârşit banul este pretutindenea reprezentantul şi tălmăcirea citeaţă a muncii, într-însul e sudoare şi putere musculară şi, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s-au muncit pentru mine în societatea omenească"[1].

Faţă de reprezentanţii din cea de-a doua categorie devine ironic, pamfletar chiar. Pe politicieni, în special pe liberali, îi consideră o clasă inutilă, a cărei armă este cuvântul „îmflat"... vorba goală, adică demagogia, reflectată de utilizarea unor expresii precum *îşi procopseau, să fi ştiut a înnoda două slove,*: „Ne-au trebuit o administraţie mai bună. Boierii - **îşi procopseau** vechilii de moşie făcân-du-i zapcii. Rău şi fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii ? Au numit pe orişicine, numai să fi ştiut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul de a juca pe autoritatea statului faţă cu foştii lor stăpâni"[2]. În opinia publicistului, aceştia sunt o clasă parazitară ce trăieşte pe spinarea celei dintâi, situaţie evidenţiată de *li se face primarilor cu ochiul, să-i dea arendaşului liberal până şi cenuşa din vatră*: „În predmetul alegerilor **li se face primarilor cu ochiul** de a protegia la muncile agricole pe cei ce ţin cu guvernul, pe rudele miniştrilor şi prefecţilor, iar la ceilalţi rechiziţii şi perchiziţii şi ordin verbal,

[1] Eminescu, *Opere* X, p. 20.
[2] Eminescu, *Opere* X. 25.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

ca nu cumva ţăranul să le lucreze pe moşie. Pentru acest scop se desfiinţează legea tocmelelor, pentru ca cel ce au dat bani ţăranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-au dat să-i angajeze cu te miri şi mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absenţa împricinatului ţăran şi-l condamnă **să-i dea arendaşului liberal până şi cenuşa din vatră**"[3].

Ironia se adânceşte şi mai mult atunci când vine vorba despre străini, pe care cel mai adesea îi asociază „fanarioţilor", consideraţi a fi nişte personaje negative ce trăiesc de pe urma ţăranilor şi au efecte dezastruoase asupra tinerilor şi mai ales când vine vorba despre evrei pe care îi consideră o clasă profitoare cu mult prea multe drepturi. Evreii sunt integraţi tipologiei oportunistului: „Şi chiar între aceşti desemnaţi ca germani sînt unii evrei. Se dovedeşte dar că mai numai evreii sînt aceia care speculează. Şi că evreii esercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedeşte prin faptul că întîlnim între creditorii evrei aceleaşi nume (v. Platter, p. 44 şi 45). Evreii sînt uzurari şi ei sînt cari espropriază !"[4]

Una dintre cele mai recunoscute calităţi ale publicistului Eminescu este plăcerea de a nara, de a deschide ferestre fabulatorii, ceea ce-i permite publicistului recursul la bogăţia frazeologică a limbii române; pe de o parte acesta utilizează expresiile aşa cum sunt în limbă, pe de altă parte, le modifică în funcţie de ccontext şi de intenţie. În momentul în care are ceva de arătat, Eminescu recurge fie la citat, fie deschide o naraţiune exemplară. Plăcerea de a povesti vine din dorinţa de a găsi elementul exact cu valoare de model sau antimodel care duce de multe ori la „unul dintre stadiile avansate de prelucrarea a istoriei în scopuri probante, transmutarea ei în planul *fictiv*, de nu chiar *mitic*. În mecanismul său argumentativ, Eminescu include frecvent istorisiri petrecute în *illo tempore*, domeniu al *naraţiunii paradigmatice*, neintereasate de graniţele dintre real şi posibil"[5]. Astfel ia naştere un articol în care, pentru a combate opiniile neautorizate ale unui „specialist" în economie şi geografie, Eminescu recurge la istorie, imaginând deciziile pe care le-ar lua Ştefan cel Mare, iar utilizarea arhicunoscutului ***săracul*** dă amploare nemulţumirii şi ironiei eminesciene: „**Săracul** Ştefan Vodă ! Crişu el, la răsărit avea tatari, la miazănoapte ţara leşască, la apus Ardealul, la miazăzi Ungro-Vlahia. Acuma ce ar face când ar vedea la apus turci, ruşi şi unguri uniţi, râvnind toţi buluc asupra lui? Ce ar face? Ia, ar face, c-ar avea pe doftorul nostru, care ştie **să mute mările şi ţările de la apus la răsărit**. Deodată te-ai pomeni numai cu Dunărea 'n vârful munţilor şi cu pădurile de brad în albia Dunărei. Şi iacă aşa ar scrie Nistor Urechi: „La satul Stuhăria-lupului, ţinutul Nicăiri, unde-i biserica **într-un vârf de plop** şi Dunărea curge la deal, întâlnitu-s-au oştirea moldovinească cu urdii turceşti, moschiceşti şi ungureşti şi, dând război bărbăteşte de ambe părţile, mare mult s-au oştit până au biruit oastea moldovinească, iar limbele străine s-au ascuns toate într-o căpăţină de sîrb, pe care pan Vlădescul, biv-vel vraci Sadagorski o adusese din ţara franţozească. Şi astfel am biruit noi limbele străine cu mila Domnului, cu vitejia Vlădesculuişi cu norocul lui Ştefan Voevoda." I - aşa ar scrie Nistor Urechi, bată-l norocul, ş-ar merge vestea Vlădesculuinevoie – mare! Păcat că-n vremea când domnea strălucita roadă Muşatin neamul Vlăduţilor şi Drăganilor se 'ndeletnicea cu creşterea bostanilor în ţara bolgărească"[6]. Povestea pe care Eminescu o imaginează porneşte de la imaginea – model a lui Ştefan cel Mare pe care o opune imaginii

[3] Ibidem, p. 27.
[4] Ibidem, p. 243.
[5] Spiridon, *Eminescu*, p. 51.
[6] Eminescu, *Opere* IX, p. 148.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

reduse a lui Vlădescu, căreia îi asociază expresii modificate de tipul *ţinutul Nicăiri, unde-i biserica într-un vârf de plop şi Dunărea curge la deal* şi *ştie să mute mările şi ţările de la apus la răsărit*. Ironia este evidentă: se realizează la nivel macrotextual prin antiteza celor două personaje, iar la nivel microtextual prin lexicul folosit, prin folosirea cuvintelor cu conţinut general pozitiv care ascund însă conotaţii negative. Naraţiunea se plasează într-un timp neidentificat, mitic chiar, întrucât peste toate se suprapune imaginea model a voievodului moldovean. Cronica imaginată şi pusă pe seama unei autorităţi în materie – Nistor Urechi – este de o ironie ce atinge paroxismul: Eminescu creează un text după tipicul popular, plin de nonsensuri şi de contradicţii, care relevă din plin „calităţile" lui Vlădescu - „*La satul Stuhăria-lupului, ţinutul Nicăiri, unde-i biserica într-un vârf de plop şi Dunărea curge la deal, întâlnitu-s-au oştirea moldovinească cu urdii turceşti, moschiceşti şi ungureşti şi, dând război bărbăteşte de ambe părţile, mare mult s-au oştit până au biruit oastea moldovinească, iar limbele străine s-au ascuns toate într-o căpăţină de sîrb, pe care pan Vlădescul, biv-vel vraci Sadagorski o adusese din ţara franţozească. Şi astfel am biruit noi limbele străine cu mila Domnului, cu vitejia Vlădesculuişi cu norocul lui Ştefan Voevoda*"[7]. Ultima lovitură imaginii lui Vlădescu este dată în secvenţa „Păcat că-n vremea când domnea strălucita roadă Muşatin neamul Vlăduţilor şi Drăganilor se 'ndeletnicea cu creşterea bostanilor în ţara bolgărească." Abundenţa de diminutive cu care Eminescu face referire la neamul Vlădescu reduce semnificaţia acestora la dimensiuni neglijabile. Atemporalitatea naraţiunii imaginate implică şi comparaţia trecut – prezent ce are efecte dezastruoase pentru personajul avut în vedere de critica eminesciană.

În strânsă legătură cu inserarea de episoade narative stă o altă calitate a publicistului Eminescu cu valenţe de marcă stilistică: crearea de personaje. Pe acest teritoriu, Eminescu demonstrează puteri excepţionale, întrucât personajele sale îmbracă o gamă largă de ipostaze: personaje model, ieşite din lumea mitului sau a legendei, personaje comice, specifice modului românesc de a reprezenta aspecte mai puţin convenabile sau plăcute ale realităţii sau personaje de-a dreptul groteşti, realizate pe principiul caricaturii, prin exagerare şi hiperbolizare. Efectele stilistice ale realizării unor astfel de personaje sunt dintre cele mai variate: ironie la adresa prezentului, aprecierea valorilor trecutului etc.

Crearea de personaje în publicistica eminesciană este tributară atât ideologiei căreia publicistul subscrie – consevatorismul –, cât şi viziunii populare căreia acesta supune majoritatea articolelor în care intervin secvenţe narative sau dramatice prin aceea că „*imaginarul* se dezvoltă între coordonatele specifice despre lume, reflectată în stratul de adâncime al limbii, iar *imaginea* este reprezentată mai evident, relativ *transparent*, de expresiile idiomatice, aceleaşi din stilul conversaţiei – instrument al desfăşurării funcţiei expresive, mai mult decât al funcţiei poetice.

Hotarul dintre *ficţiune* şi *realitate* se *dizolvă* în dezvoltarea naraţiunii populare în care lumea fantasticului (supranaturalului) se împleteşte frecvent până la suprapunere cu cea a realului"[8]. De aici vine acea ştergere a limitei dintre real şi posibil în articolele care au drept strategie argumentativă naraţiunea, despre care vorbeşte Monica Spiridon. Şi tot de aici vine şi bogăţia tipologică de personaje pe care Eminescu o aduce în faţa cititorilor cu o uşurinţă nemaipomenită: când vrea să sublinieze ceva, aduce în faţă un personaj; când este nemulţumit de ceva, se întoarce în trecut, răscoleşte în sertarele istoriei şi aduce în faţă un descendent al

[7] Eminescu, *Opere* IX, p.148.
[8] Irimia, *Introducere*, p. 138.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

Muşatinilor sau Basarabilor, pe care îl propune drept model uman; când ceea ce găseşte în prezent este de-a dreptul ridicol, se întoarce spre basm sau spre snoavă şi propune personaje de-a dreptul groteşti etc.

Personajul din articolele eminesciene se încarcă de funcţii etice şi estetice. Astfel, recursul la personaj este simptomatic; în articolele în care apare, acesta devine modalitate principală de subliniere a unei atitudini, a unei stări de lucruri etc. Inserat cel mai adesea în interiorul opoziţiei, implicite sau explicite, trecut – prezent, personajul vine să rezolve o situaţie conflictuală în care se găseşte jurnalistul. Recursul la model sau la antimodel este elocvent pentru situaţia avută în vedere.

Nemulţumirea cauzată de situaţia politică pe care publicistul o trăieşte, îl determină să se întoarcă în trecut şi să aducă de acolo imaginea oamenilor politici adevăraţi: Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân etc. Cel mai adesea este evocată imaginea lui Ştefan cel Mare care beneficiază de autoritate, cunoscută fiind perioada de domnie a marelui voievod. Imaginea acestuia este fixată într-un spaţiu ce pendulează între realitate, mit şi legendă. Asemeni personajelor divine din naraţiunile populare, imaginea lui Ştefan cel Mare este „supusă procesului de semnificare din perspectiva unor valori umane esenţiale, definitorii pentru concepţia creatorului”[9]. Astfel, Ştefan cel Mare devine imaginea ideală a omului politic căruia i se opune, din perspectiva lui Eminescu, întreaga adunătură de aşa – numiţi politicieni, contemporani publicistului: „În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oşti mari în ţara Moldovei şi bate Chilia şi Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradiţională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pîrcălabii Ivaşcu şi Maxim, iar la 5 august acelaş an ia Cetatea Albă, comandată de pîrcălabii Gherman şi Oană (la Urechi: Ioan).

Şi ar fi apucat şi alte cetăţi, că Ştefan Vodă **la gol nu îndrăznea să iasă**; ci **numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală**. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ştefan Vodă din Ţara leşească ce-i venise, sau însuşi craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia şi de la Litfa ţeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 şi, trecînd craiul cu dînşii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de şi-au pus tabăra, unde şi Ştefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Şi toate ce au avut mai de treabă au hotărît şi apoi şi ospătatu-au pe Ştefan Vodă şi 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ştefan Vodă la Moldova şi, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieşire din ţară.*

Aşa Ştefan Vodă **au curăţit ţara de vrăjmaşi**, iar cetăţile care le-au luat turcii, *Chilia* şi *Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci,* că ei mai înainte de ce au ieşit din ţară le-au îngrijit cu oameni, cu puşti şi cu bucate de ajuns; şi aşa au rămas pe mîna turcilor pînă astăzi. (Urechi)”[10]. Acestei imagini, Eminescu îi opune imaginea contemporanilor săi, într-o viziune dominant ironică, ce-i descalifică total pe politicienii zilelor sale: „Săracul Ştefan Vodă ! Crişu el, la răsărit avea tatari, la miazănoapte ţara leşască, la apus Ardealul, la miazăzi Ungro-Vlahia.”[11].

De celaltă parte stau imaginile pitoreşti, desprinse din viziunea populară, tipic balcanică, încarnate în imaginea lui Nastratin Hogea şi numite prin sintagma *omul iscusit*, folosită ironic: „Ce ţi-e şi cu omul iscusit. Cum află el aşa ca din senin vindecare la toate relele, cum află

[9] Irimia, *Introducere*, p. 140.
[10] Eminescu, *Opere*, X, p.60.
[11] Eminescu, *Opere*, IX, p. 148.

BDD-A22363 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

oricărui sac petecul, aşa bunăoară vestitul Nastratin îşi cârpea giubeaua fără nod la aţă. Aşa şi cu liberalii noştri”[12]. Comparaţia între liberali şi pitorescul Nastratin este explicită şi de un umor aparte, Eminescu dovedind mare capacitate de creaţie pe terenul personajelor. El ajunge la această imagine sinteză, reducând şi contopind trăsăturile opozanţilor într-o singură imagine care vorbeşte de la sine de priceperea de care dau dovadă aceştia în materie de politică. Apogeul priceperii lor este surprins în sintagma *îşi cârpea giubeaua fără nod la aţă*. Apoi trece cu uşurinţă, pe baza deschiderii pe care i-a oferit-o apelul la imaginea lui Nastratin Hogea, la prezentarea adversarilor. Impresia de situaţie imposibilă, de lucru făcut fără cap se păstrează. Modelul luat din literatura populară vorbeşte de la sine; explicaţia prin apelul la personajele concrete vine pentru a aprofunda impresia creată de model şi pentru a o ancora în cotidian: *illo tempore* se converteşte în *aici şi acum*.

Creaţia de personaje şi de ipostaze specifice pentru aceste personaje devine şi mai prolifică atunci când cel vizat de ironia publicistului ce merge până la revoltă este nimeni altul decât C. A. Rosetti, pentru care publicistul trece şi la crearea unei sintagme denominative specifice: *hidoasa pocitură*. Indignarea lui Eminescu se manifestă deplin; el se inserează în mintea adversarului şi „explică” cititorului starea de fapte. Astfel, face din adversar imaginea românului adevărat, însă o lectură atentă a acestor articole demonstrează exact contrariul cuprins în expresia *liberalii sunt smântâna şi temeiul României*: „Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „greceşti", d. Andrunopulos, care batjocoreşte armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foieşte textul cronicelor României, sunt singurii români adevăraţi, iar noi ţăranii, mici şi mari, căci, la urma urmelor tot ţărani suntem, noi băştinaşii din ţările acestea suntem străini cari vindem ţara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna şi temeiul României, noi suntem nişte rămăşiţe din vechile populaţiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De ! iertaţi-ne, boieri, Arioneşti şi Cărădeşti, că ni s-a părut şi nouă biet că trăim în ţara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieţii greci şi bulgari”[13].

Scuzele pe care publicistul pare a le cere celor pe care îi numeşte „smântâna şi temeiul României” restabilesc situaţia: „De! iertaţi-ne, boieri, Arioneşti şi Cărădeşti, că ni s-a părut şi nouă biet că trăim în ţara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieţii greci şi bulgari”[14]. Publicistul ironizează şi denunţă ipocrizia opoziţiei, ale cărei rădăcini le consideră străine, nicidecum româneşti, negându-i astfel orice drept de a lua decizii în numele românilor.

Tot o ipostază contrară înţelesului comun şi de bun-simţ dat termenului *român adevărat* apare şi în acest articol, în care Rosetti este asociat de publicist păturii parazitare: „D. C. A. Rosetti, în cuvântul său de la circ, vorbea cu dispreţ despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. (...)

Astăzi avem **zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă**, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh aşa de subţire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condiţiile

[12] M. Eminescu, *Opere politice*, vol. 2, Editura Timpul, Iaşi, 1998, p. 132.
[13]Eminescu, *Opere*, X, p.19
[14] Ibidem, p.19.

BDD-A22363 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

de existenţă a claselor producătoare, nu prisosul lor”[15]. Vorble lui Rosetti sunt considerate de publicist jignitoare la adresa întregului popor. Reducerea românilor doar la cei câţiva boieri pe care îi are în vedere Rosetti într-unul dintre discursurile sale i se pare lui Eminescu nejustificată şi umilitoare. Însă şi mai jignitor i se pare faptul că liberalii au curajul de a se asocia boierilor autohtoni care au făcut faţă tuturor situaţiilor dificile, în timp ce ei, a căror număr a crescut simţitor – „astăzi avem zeci de mii de liberali” -, nu sunt capabili nici măcar să păstreze o ordine dată; politica lor ţine de parazitism, e curată istovire socială şi morală a claselor productive. Reprezentantul acestora, C. A. Rosetti, este „prins” în imaginea demagogului, ce îşi asumă responsabilitatea de a vorbi despre ţară şi popor, fără a cunoaşte sensul acestor cuvinte mari; chiar mai mult, acesta este văzut ca un impostor ce îşi asumă o condiţie pe care nu o are: aceea de „boier” român. Ipostaza de impostor demagog este denunţată de Eminescu prin referirea la numărul mare de liberali – boieri în contrast cu activitatea lor, enunţată printr-o serie de negaţii: „Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh aşa de subţire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condiţiile de existenţă a claselor producătoare, nu prisosul lor”[16].

C. A. Rosetti este încadrat direct într-o anumită tipologie. Eminescu nu mai face o prezentare a personajului pentru ca cititorul să tragă o concluzie şi să îl încadreze singur într-o anumită tipologie; acum porneşte de la denumirea acestuia şi apoi face prezentarea faptelor care îl integrează tipului: „numai făţărnicia care nu respectă nimic a d-lui C. A. Rosetti.”[17]

De la ipocritul demagog, Rosetti ajunge să fie ulterior încadrat tipului de conducător al unei secte sau urmaşilor fanarioţilor: „Cine ne alungă limba din biserică şi din instrucţia educativă (a şcoalelor elementare şi secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem a rupt-o cu conştiinţa noastră naţională şi cu simpatiile noastre intime, oricît de bune ar fi relaţiile lui internaţionale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie şi fără de simţ istoric, numai cetăţenii liberi, egali şi înfrăţiţi ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmaşii fanarioţilor, C. A. Rosetti ş.a., a putut da mînă de ajutor unui element străin a cărui tendinţă este nimicirea noastră naţională”[18]. Dimensiunea negativă a tipului creat se completează prin acumularea detaliilor. Impersonalitatea şi generalitatea tonului date de utilizarea pronumelui relativ „cine” sunt şterse prin concluzia ce se instaurează cu a doua frază şi prin numirea directă a persoanei avute în vedere şi integrate unei tipologii. Semantica răului, intrinsecă tipologiei fanariotului sau a liderului de sectă, se completează prin însumarea detaliilor definesc aceste categorii: „Cine ne alungă limba din biserică şi din instrucţia educativă”, „cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem”, „numai o sectă fără de patrie şi fără de simţ istoric, numai cetăţenii liberi, egali şi înfrăţiţi ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmaşii fanarioţilor, C. A. Rosetti”[19].

Încadrarea personajului într-o galerie a personajelor negative se adânceşte, ajungând în unele articole să-i fie negată chiar calitatea de om: „Păţind de bună-credinţă aşa ruşine ca cei de la *Românul* cu *calomnia* d-lor, nişte oameni de treabă desigur s-ar fi spînzurat: dar cine *merită*

[15]Eminescu, *Opere*, X, p. 29.
[16] Ibidem, p. 29.
[17] Ibidem, p. 34.
[18] Eminescu, *Opere* X, p. 89.
[19] Ibidem, p. 89.

BDD-A22363 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

spînzurătoarea niciodată nu se spînzură, şi mai ales democraţii-socialişti, ca cei de la şcoala d-lui C. A. Rosetti, cărora, fiind foarte modeşti, nu le place să-şi afirme singuri *meritele,* ci lasă mai bine să capete în zăstimpuri o solemnă şi *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică"[20].

Atitudinea cu referire la adversar se extinde şi asupra celor care îi împărtăşesc ideile; astfel, dacă C. A. Rosetti, prin acţiunile şi ideile sale se încadrează tipologiei „netrebnicilor" şi „circarilor", cei care îl susţin se încadrează aceleiaşi tipologii; mai mult chiar, ei sunt mai jos de liderul lor, întrucât, de cele mai multe ori, aceştia se supun ideii fără a cunoaşte conţinutul acesteia, stare surprinsă de recursul la *Eldorado*: „Deja ni se spune despre lefile mari pe cari au de gînd să şi le croiască patrioţii; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canaluri între Dunăre şi Marea Neagră, deja, cu ficţiunea şi sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme, Vom vedea în curînd cum partidul roşu va umplea provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebnicii cari nu se pot hrăni şi îmbogăţi altfel decît pe spinarea şi în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat şi şosele pe apă şi cîte comedii toate"[21]. Demagogia lui Rosetti este ridicată la un maximum al său: „cu ficţiunea şi sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme"[22]. Exagerarea situaţiei, hiperbolizarea ei reduce opozantul la tiparul negativ avut în vedere de Eminescu. Publicistul acţionează în funcţie de principiile caricaturii, atunci când persoana politică avută în vedere în articole este C. A. Rosetti: reţine de la acesta trăsăturile generale, schematice, exagerând defectele. Portretul acestuia este o radiografie ideologică, din care poetul publicist alege ceea ce nu este conform cu principiile sale, ceea ce nu se supune normelor şi principiilor de bun-simţ, insistând asupra acestora. Astfel, Eminescu reţine demagogia, ipocrizia, interesul personal, originea străină etc. a lui Rosetti, atribute pe care publicistul le pune în diferite tipare, dependente direct de situaţia avută în vedere. Iată, spre exemplu, un articol scris după alegerea lui C. A. Rosetti în funcţie de preşedinte al Camerei:

„Vorbe, vorbe, vorbe ! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* esclamăm noi de cîte ori vorbeşte d. C. A. Rosetti. Fraze îmflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliţă, de-o confuză generalitate, plănuite pentru a ameţi mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracţii, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva."[23]. Articolul vizează o sinteză a defectelor lui Rosetti, defecte ce sunt subliniate, evidenţiate, interpretate, maximalizate. Citarea discursului vizează demagogia şi ipocrizia, comenatriile subliniază interesul şi oportunismul care nu au nici o legătură cu ţara şi poporul atât de des invocate în discurs. Referinţa intertextuală situată la începutul articolului şi concretizarea acestei referinţe, urmate de o explicaţie („Vorbe, vorbe, vorbe ! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* esclamăm noi de cîte ori vorbeşte d. C. A. Rosetti. Fraze îmflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliţă, de-o confuză generalitate, plănuite pentru a ameţi mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracţii, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.") are rolul de a-l transforma pe Rosetti în opusul lui

[20] Ibidem, p. 122.
[21] Ibidem, p. 131.
[22] Eminescu, *Opere* X, p. 131.
[23] Ibidem, p. 148.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

Hamlet: naivului rege al Danemarcei i se opune mult – prea – interesatul liberal român, C. A. Rosetti.

Demagogia este vizată şi în alte articole, Rosetti fiind numit prin metafora *bătrânul cap al demagogiei române*, expresie a unui apogeu al acestei „arte", care, având rădăcini nesănătoase este supusă pieirii: „Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C. A. Rosetti? Oare bătrînul cap al demgogiei române a început a vedea că, oricît de ameţită ar fi lumea prin fraze, ea totuşi se trezeşte pînă în sfîrşit ? Neadevărul şi duplicitatea politică sînt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curînd. Astfel şi liberalii noştri simt cum le piere în mod fatal pămîntul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decît ei înşii prin greşelile lor. Oriunde încearcă a se răzima simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă şi tocmai din cauza asta nu se pot ţinea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pămînt vîrtos care să reziste picioarelor, un razim tare care să reziste mînilor"[24].

Varietatea ipostazelor pe care le prinde în conturarea complexităţii lui C. A. Rosetti ca personaj negativ al scenei politice româneşti se bazează pe surprinderea elementului cheie al personajului într-o situaţie neconformă structurii morale a publicistului şi îngroşarea acesteia, prin exagerări repetate. Procedeul care stă la baza creării personajului Rosetti este hiperbolizarea asemănătoare procesului din caricaturi. O lectură atentă a ipostazelor în care opozantul este surprins de către publicist oferă o imagine de ansamblu, în negativ, a acestuia, realizată prin acumularea detaliilor de la un articol la altul. Seria de trăsături negative ale lui Rosetti se adună de la un articol la altul, construind un macrotext a cărui lectură oferă imaginea personajului negativ din basm: opozantul nu este altceva decât un cumul de defecte cu efecte dezastruoase asupra mediului său de viaţă.

Limbajul publicistic eminescian se întemeiază pe principiile limbajului popular. Terminologia populară îi oferă publicistului posibilitatea de a se apropia de cititor, pe de o parte, şi de a prezenta în mod expresiv evenimentele avute în vedere, pe de alta. Funcţia conativă care primează în toate articolele se îmbină adesea cu funcţia expresivă şi cu cea de apel. Acesta este cu uşurinţă element ce expune o stare de lucruri într-un mod cât mai obiectiv cu putinţă, însă la fel de uşor se transformă în expresie a atitudinii ironice a publicistului sau în element cu putere punitivă, fiind instrumentul cu ajutorul căruia Eminescu îşi biciuieşte adversarii care au greşit. Textul publicistic eminescian abundă fie de termeni de specialitate, aparţinând domeniului pe care publicistul îl are în vedere, în articolele al căror ton este neutru, fie de termeni şi construcţii specifice limbajului popular, în articolele în care atitudinea acestuia este explicit ironică. Distanţa între limbajul popular şi terminologia neologică este inexistentă: un acelaşi articol este construit în cel mai firesc şi curgător limbaj popular pentru ca, atunci când situaţia o cere, să apară, fără a brusca textul, termeni neologici.

Termenii folosiţi se supun adesea principiului metaforic. Astfel, deseori, relitatea este numită metaforic, în aspectele ei plăcute sau neplăcute:

Recursul la fondul paremiologic duce la apropierea de cititor. Utilizarea cu o maximă abilitate a proverbelor face apel la un fond comun publicistului şi cititorului, ceea ce îi permite celui dintâi să insereze aluzii, subînţelesuri, să transmită o serie de sensuri în mod implicit.

[24] Eminescu, *Opere* X, p.152.

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)

BIBLIOGRAFIE

A. SURSE

1. Eminescu, Mihai, *Opere*, volumul IX, ediţie critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1980, [= Eminescu, *Opere*, IX].
2. Eminescu, Mihai, *Opere*, volumul X, Editura Academiei, Bucureşti, 1989, [= Eminescu, *Opere*, X].

B. BIBLIOGRAFIA TEMEI

1. Andriescu, Alexandru, *Limba presei Româneşti în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iaşi, 1979, [=Andriescu, *Limba*].
2. Andriescu, Alexandru, *Stil şi limbaj*, Editura Junimea, Iaşi, 1977, [=Andriescu, *Stil*].
3. Caracostea, D., *Expresivitatea limbii române*, Editura Polirom, Iaşi, 2000, [=Caracostea, *Expresivitatea*].
4. Coşeriu, Eugen, *Omul şi limbajul său*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2009, [=Coşeriu, *Omul*].
5. Dumistrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2006, [=Dumistrăcel, *Discursul*].
6. Dumistrăcel, Stelian, *Contextul paremiologic în publicistica eminesciană*, în ***Limba Română***, Chişinău, 1992, [=Dumistrăcel, *Contextul*].
7. Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic din perspectiva stilurilor funcţionale*, Editura Institutul European, Iaşi, 2006, [=Dumistrăcel, *Limbajul*].
8. Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Editura Ştiinţifică Enciclopedică, Bucureşti, 1980, [=Dumistrăcel, *Lexic*].
9. Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Dinamica morfosintaxei şi pragmaticii limbii române actuale*, Editura Ceremi, Iaşi, 2007,[= Cărăuşu, *Dinamica*].
10. Iordan Iorgu, *Silistica limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975, [=Iordan, *Silistica*].
11. Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iaşi, 2000, [=Irimia, *Introducere*].
12. Oprea, Al., *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1983, [=Oprea, *În căutarea*]

BDD-A22363 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:38 UTC)